

65. Tokarczyk R. Klasycy praw natury (przedmowa J. Zajadło). – Lublin, 2009. – S. 39 i nast.
66. Tuszyńska L. Diagnoza edukacji środowiskowej społeczności lokalnych w wybranych regionach Polski. – Warszawa, 2008.
67. Wodziczko A. Ochrona przyrody w najbliższej okolicy Poznania, „Ochrona Przyrody” 1927, z. 7, s. 56 i nast.
68. Wolański N. Ekologia człowieka. Wrażliwość na czynniki środowiska i biologiczne zmiany przystosowawcze. – Warszawa, 2008. – t. 1. – S. 5.
69. Wolter E. Historyczne aspekty edukacji ekologicznej w Polsce. – Warszawa, 2006. – 298 s.
70. Znaniecki F. Socjologiczne podstawy ekologii ludzkiej, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1938, z. 1, passim.

УДК 37.013.43

Agata Magda Łukasiewicz

EDUKACJA MIĘDZYKULTUROWA ZJAWISKO SPOŁECZNE WYWOŁUJĄCE NASTĘPSTWA EDUKACYJNE

Міжкультурна освіта як суспільне явище, що породжує освітні наслідки

Культура є цілісним способом життя, характерним для даного співтовариства, котре складається з усього того, що люди роблять, мислять і мають як члени суспільства.

Класифікація культур є наслідком поділу на такі людські співтовариства, де кожне творить відповідну для себе культуру і живе згідно з особистими цінностями, проявляє відповідні для себе взірці поведінки.

Міжкультурність – це суспільне явище, яке породжує також відповідні освітні наслідки, а. також одне з сучасних явищ, що досить активно розвивається – міграції, переміщення націй і рас зумовили змішання культур.

Міжкультурна освіта пов'язана з ростом процесу демократизації суспільного життя. Громадяни мають право до прояву індивідуальності, оригінальності. Ця освіта має за мету сформуванню взаємоузгодженість у рамках культурних відмінностей, починаючи від субкультур особистих суспільств, а закінчуючи культурами географічно віддалених держав.

Міжкультурна освіта – це модель освітньої діяльності, яка передбачає потреби різних культурних груп, котрі проживають у відповідному середовищі і мотивує їх до активної участі у суспільному житті, а також започатковує діалог, спонукає до виходу за межі особистої культури.

Суть міжкультурної освіти - це прояв того, що є спільним, хоча різним.

Doświadczenie edukacyjne powinno odzwierciedlać zróżnicowane dziedzictwo kulturowe naszego systemu wiedzy [10].

Kultura jest „całościowym sposobem życia charakterystycznym dla danej zbiorowości, na który składa się wszystko, co ludzie robią, myślą i posiadają jako członkowie społeczeństwa” [11]. Podział na różne kultury jest konsekwencją podziałów na odrębne zbiorowości ludzkie – takie, z których każda wytwarza właściwą sobie kulturę i żyje zgodnie z własnymi systemami wartości, realizując właściwe sobie wzory zachowań. Ilość kultur różniących się w jakiś sposób od siebie powoduje, że jednostki - które wyrosły w danej kulturze i obowiązujące w niej normy czy wzory zachowań odbierają za naturalne - w kontakcie z odmienną kulturą, poddają ją krytycznemu osądowi [9].

Termin *międkulturowość* jest używany naprzemiennie [8] z terminem *wielokulturowość* i jest trudny do zdefiniowania, ponieważ różne koncepcje [1] nie zawsze ujmują wszystkie formy tego zjawiska. Tym samym terminy te występują coraz częściej jako kategorie zainteresowań – głównie pedagogów i socjologów – w europejskiej i amerykańskiej myśli humanistycznej. Podejmowanie dyskusji na temat metod czy form kształcenia nastawionego na kulturową odmienną stanowi wyzwanie dla współczesnych społeczeństw wielokulturowych.

Międkulturowość jest przede wszystkim zjawiskiem społecznym, wywołującym również określone konsekwencje edukacyjne. Wielokulturowość jest jednym z tych współczesnych zjawisk społecznych, które rozwijają się bardzo aktywnie - migracje, przemieszczanie nacji i ras doprowadziło do przenikania się kultur, powodując tym samym wzrost zróżnicowania kulturowego świata.

Wielokulturowość można rozpatrywać w trzech aspektach [1, 34]:

1.jako rzeczywistość społeczną ujawnianą przez fakt współistnienia różnorodnych kultur w danym społeczeństwie;

2.jako ideę, teorię, ruch społeczny – znajdujący odzwierciedlenie w założeniach programów edukacyjnych, opierający się na tezie, że grupy mniejszościowe powinny mieć równe szanse w działaniu w danym społeczeństwie, tak aby móc zachować własną kulturę i uczestniczyć w życiu społecznym, politycznym i kulturalnym kraju, w którym aktualnie żyją;

3.jako praktykę społeczno – polityczną, rozpoczynającą się na szczeblu lokalnym a kończącą na globalnym, która polega na uwzględnianiu i realizowaniu zasad wielokulturowości, prawa do powoływania instytucji zaspokajających potrzeby i dążenia społeczności mniejszościowych.

Edukacja wielokulturowa jest związana z narastaniem procesu demokratyzacji życia społecznego – przyznając obywatelom prawo do indywidualności, odrębności i oryginalności, uznano równocześnie ich zróżnicowanie powstałe pod wpływem odmienności kulturowych. Jest też procesem oświatowo-wychowawczym, który ma na celu ukształtowanie porozumienia odmienności kulturowych, poczynając od subkultur własnych społeczności - po kultury odległych geograficznie społeczeństw. Proces edukacyjny może przebiegać względnie spontanicznie, bez ujmowania go w ramy programowe lub właśnie w sposób programowy. Jednak niezależnie od sposobu realizacji, jego idea pozostaje taka sama: doświadczenie innych kultur ma prowadzić do lepszej orientacji we własnym systemie kultury, pozwalając jednocześnie na kształtowanie umiejętności odpowiedzialnego tworzenia i modelowania go oraz nabywania tolerancji dla odmienności.

„Edukacja wielokulturowa to model działań edukacyjnych uwzględniający potrzeby różnych grup kulturowych zamieszkujących w określonym środowisku, motywujący ich do aktywnego uczestnictwa” [6].

Tak ujęta edukacja międzykulturowa umożliwia dialog, kształtuje swoistą „emпатиę kulturową” i prowadzi do przekraczania granic własnej kultury. Zabezpiecza przed uproszczonym ujednocinaniem własnej kultury [12] (na obszarze np. danego społeczeństwa), osłania przed skutkami lokalnego egocentryzmu, wzmacnia tożsamość jednostki oraz pozwala na zachowanie równowagi pomiędzy wpajaniem w toku socjalizacji konwencjami własnej kultury - a przesadnym zafascynowaniem kulturą odmienną. Tym samym wyraża istotne zadania dla całych społeczeństw, które łączą się z ich przystosowaniem do życia i współdziałania na zasadach równorzędnego spotkania kultur – z wyrzeczeniem się kolonizowania mniejszości przez kulturę dominującą [4].

Jednocześnie, edukacja międzykulturowa nie powinna polegać wyłącznie na poznawaniu innej kultury, ale na specyficznym „uczeniu się innego kodu kulturowego i nabywaniu określonej kompetencji kulturowej pozwalających z jednej strony na ciągłe poszukiwanie podobieństwa w dostrzeganych różnicach, a z drugiej na kreowaniu nowej, wielowymiarowej płaszczyzny dialogu” [2].

Istotą edukacji międzykulturowej jest uchwycenie tego, co wspólne – chociaż różne. Zacieranie granic odległych od siebie kultur nie może jednak prowadzić do hegemonii kultury silniejszej nad słabszą, musi być traktowane jako próba kompromisu między kulturą własną a dominującą – zwłaszcza w kontekście tożsamości religijnej i etnicznej. Problem edukacji międzykulturowej jest podejściem niepełnym, gdy jest rozpatrywany wyłącznie na poziomie grupy społecznej czy narodu, ponieważ praktyka edukacyjna powinna obejmować sytuacje krajowe i regionalne w perspektywie międzynarodowej.

Istnieje wiele klasyfikacji edukacji wielokulturowej [5] - poniżej dokonano charakterystyki tych koncepcji edukacji międzykulturowej, które dotyczą liberalnych wersji wielokulturowości i stanowią podstawę praktyki w szkolnictwie krajów, które posiadają niejednorodną strukturę etniczną.

Mark Lopez [3] wyróżnia cztery podstawowe teorie - ideologie wielokulturowości i odpowiadające im formy edukacji międzykulturowej:

1. Pluralizm kulturowy
2. Wielokulturowość dobrobytu
3. Etniczny pluralizm strukturalny
4. Wielokulturowość praw etnicznych

Pluralizm kulturowy związany jest z dążeniem do zachowania i rozwoju tożsamości mniejszości etnicznych i kulturowych. Podejście to „konceptualizuje idealną formę społeczeństwa jako etnicznie i kulturowo zróżnicowanego, istniejącego w ramach zunifikowanego państwa, w którym większość istniejących *podstawowych instytucji* i *podstawowych wartości* typowych dla większości nadal dominuje, choć może być zmienionych w taki sposób, aby różnice były uznawane bądź akomodowane” [3]. Zakłada się funkcjonowanie społeczeństwa wieloetnicznego i ten sam wieloetniczny charakter możliwej imigracji, który postrzegany jest jako forma kulturowego wzbogacania życia całego społeczeństwa; dąży do zapewnienia jednostkom równości szans, równości możliwości, a sama ruchliwość społeczna postrzegana jest w kontekście jednostek.

W wielokulturowości dobrobytu podkreśla się typowe dla mniejszości etnicznych i kulturowych problemy jakości życia [3]. Kładzie się nacisk na dążenie do poprawy standardu życia mniejszości za pomocą instytucjonalizacji kulturowo i etnicznie pluralistycznego systemu świadczeń społecznych – przede wszystkim przez rządowe i pozarządowe organizacje, również założone przez przedstawicieli grup mniejszościowych. Starania do zwiększenia aktywności politycznej mniejszości, dominacja idei etnicznie i kulturowo pluralistycznego społeczeństwa – którego podstawą jest wysoki poziom życia wszystkich grup – jest tu celem.

Etniczny pluralizm strukturalny postrzega społeczeństwo przez pryzmat pluralizmu. Imigrantów traktuje jako członków grup etnicznych i jako ofiary społeczno – ekonomicznych nierówności, które zagrażają poczuciu (ich) tożsamości. Wywiera naciski na działania rządowe - które przyczynić się mają do zachowania kultury i równości imigrantów - oraz do tworzenia instytucji – które mają reprezentować mniejszości kulturowe - przez co społeczeństwo w ujęciu strukturalnym ma być bardziej pluralistyczne, a grupy etniczne bardziej świadome życia społecznego.

Wielokulturowość praw etnicznych ujmuje społeczności etniczne w kategoriach kapitalistycznego podziału pracy i zinstytucjonalizowanego

rasizmu, w którym występują dwa warianty: (1) orientacja na organizowanie mniejszości etnicznych w grupy presji na rzecz uzyskania równości praw ekonomicznych, społecznych, kulturowych i politycznych oraz (2) wybiera walkę klasową o nowe społeczeństwo, które jest wolne od nierówności i niesprawiedliwości, rasizmu oraz wykorzystywaniu.

Na podstawie literatury przedmiotu można dokonać rozróżnienia najbardziej istotnych czynników w zakresie kreowania tożsamości międzykulturowej [7, 233-234]:

1. Unikanie w procesie edukacyjnym arbitralności – przez uwzględnianie kultury różnych grup i regionów, wyłączając stereotypowe ocenianie.

2. Zachowanie łączności pomiędzy elementami kultury rodzinnej i regionalnej, a narodowej i globalnej - istotą edukacji wielokulturowej jest m. in. łagodzenie konfliktów kulturowych.

3. Zdolność do wychodzenia poza ramy własnej grupy – sprzyja to jednocześnie świadomej identyfikacji i prowadzi do zrozumienia innych grup i chęci ich poznania w procesie dialogu kulturowego.

4. Świadomość siebie [7] połączona z wiedzą z kontaktów społecznych, porównań z innymi ludźmi.

5. Wiedza na temat swojej i innych grup kulturowych w zakresie historii, tradycji i zwyczajów – opiera się na wartościach grup.

6. Zdolność komunikowania się w języku swoim i grupy – kompetencje dwujęzyczne.

7. Umiejętności komunikacyjne – w obszarze zróżnicowania kulturowego, gotowość do kontaktów wielokulturowych.

Edukacja wielokulturowa jest traktowana jako proces związany z ogólną reformą szkolnictwa i edukacją dla cudzoziemców. Jednym z celów edukacji międzykulturowej jest naprawa edukacyjnych krzywd etnicznych grup mniejszościowych, więc musi być pojmowana w kategorii ogólnej reformy szkolnictwa – która zwróci uwagę na funkcjonowanie charakterystycznych cech szkoły i przedstawi modelowe rozwiązanie. Oto kilka propozycji: [7, 267-268].

1. Traktowanie edukacji wielokulturowej jako edukacji antyrasistowskiej i antydyskryminacyjnej.

2. Traktowanie edukacji wielokulturowej jako edukacji podstawowej. Szersza koncepcja roli uzasadnienia kultury i języków innych niż kultura i język grupy dominującej.

3. Traktowanie edukacji wielokulturowej jako ważnej dla wszystkich – międzykulturowa troska o osiągnięcia wszystkich jednostek.

4. Traktowanie edukacji wielokulturowej jako przenikającej, rozprzestrzeniającej się w całym społeczeństwie.

5. Traktowanie edukacji wielokulturowej jako zmierzającej do sprawiedliwości społecznej, łączącej krytykę z działaniem.

6. Traktowanie edukacji wielokulturowej jako procesu, a nie pojedynczego elementu.

7. Traktowanie edukacji wielokulturowej jako pedagogiki krytycznej. Zaangażowanie się w relacje społeczne i kulturowe pozwala na kształtowanie warunków sprzyjających edukacji międzykulturowej.

Następstwem edukacji międzykulturowej jest kształtowanie świadomości społecznej, przekraczanie niewidzialnych granic własnej kultury – jako zdolności do spotkania i wzajemnego zrozumienia – oraz pełnienie roli mediatora w szeroko pojmowanej edukacji, ponieważ spory z wielokulturowością dotyczą problemów pogodzenia zasady równości obywateli, tożsamości i identyfikacji etniczno-kulturowej mniejszości. Żeby tak się stało, podstawą programów edukacyjnych powinien być proces „oswajania obcości” [2], czego wyznacznikiem jest zacieranie się granic między kulturami. W końcu istotą szeroko pojmowanej wielokulturowości jest uchwycenie tego co wspólne, chociaż inne, a nie standaryzowanie wartości innych kultur.

LITERATURA

Golka M. Oblicza wielokulturowości / M. Kempny, A. Kapciak, S. Łodziński. – U progu wielokulturowości. – Warszawa: Oficyna Naukowa, 1997.

Kamińska K. W stronę wielokulturowość w edukacji przedszkolnej. – Warszawa: WSiP, 2000.

Lopez M. The Origins of Multiculturalism in Australian Politics 1945-1975. – Melbourne: Melbourne University Press, 2000.

Maj B. Podstawowe środowiska wychowawcze wobec idei edukacji międzykulturowej / A. Szerląg (red.) // Wielokulturowość – międzykulturowość obszarami edukacyjnych odniesień. – Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls, 2005.

Melosik Z. Teoria i praktyka edukacji wielokulturowej. – Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.

Nikitorowicz J. Edukacja regionalna i międzykulturowa. – Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, 2009.

Nikitorowicz J. Kreowanie tożsamości dziecka. Wyzwania edukacji międzykulturowej. – Gdańsk: GWP, 2003.

Pająk E. Edukacja międzykulturowa w szkole na przykładzie programu Coverdell World Wise Schools (CWWS) – wyzwania wielokulturowości w Stanach Zjednoczonych i Unii Europejskiej / A. Szerląg // Wielokulturowość – międzykulturowość obszarami edukacyjnych odniesień. – Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls, 2005.

Szacka B. Wprowadzenie do socjologii. – Warszawa: Oficyna Naukowa, 2003.

Szahaj A. E pluribus unum? Dylematy wielokulturowości i politycznej poprawności. – Kraków: Universitas, 2004

Sztompka P. Socjologia. – Kraków: Znak, 2002.

Załęcki P., Olechnicki K. Słownik Socjologiczny. – Toruń: Graffiti BC, 2004.

УДК 323.29.(477)

Умланд Андреас и Шеховцов Антон

**ПРАВОРАДИКАЛЬНАЯ ПАРТИЙНАЯ ПОЛИТИКА В
ПОСТСОВЕТСКОЙ УКРАИНЕ: ФЕНОМЕН ЭЛЕКТОРАЛЬНОЙ
МАРГИНАЛЬНОСТИ УКРАИНСКИХ УЛЬТРАНАЦИОНАЛИСТОВ В
1994-2009 гг.**

**Right-Radical Party Politics in Post-Soviet Ukraine and the Riddle of the
Electoral Marginality of the Ukrainian Ultra-Nationalists in 1994-2009**

The paper introduces one of the more surprising facets of the development of the post-Soviet nationalisms – the relative political impotence of the Ukrainian extreme right from Ukraine`s independence until today. While ultra-nationalist parties emerged already in the late Ukrainian Soviet Socialist Republic and developed further in the 1990s, none of them was able to enter independently the Verkhovna Rada and to form a parliamentary faction. We outline why this constitutes a relatively exceptional phenomenon, and sketch out a number of possible explanations for it.

„Что произошло с украинскими националистами?” — так Пол Кубичек озаглавил в 1999 году статью, в которой он попытался объяснить относительную незначительность радикальных националистических партий в политике Украины в 1990-х годах [55]. С тех пор мало что изменилось в отношении маргинальности ультранационалистических группировок в сегодняшнем киевском политикуме [27]. Украинский национализм, несомненно, существует и стал за прошедшие годы популярной темой в постсоветских СМИ. Однако политическая актуальность этого вопроса имеет, помимо реальных, часто виртуальные источники.

Действительно, неожиданная победа праворадикального Всеукраинского объединения „Свобода” под лидерством Олега Тягнибока на досрочных выборах в Тернопольской области была впечатляющей. На выборах, прошедших 15 марта 2009 года, „Свобода” заручилась